

Folyószöveg

„hulláimok”
W. S.

Folyószöveg

Pontosan, legalábbis folyamkilométer pontossággal meg tudnám határozni, hol szálltunk partra, és az év, hónap, nap is megadható, ha kell, mert felírtam a naptáramba. De azt hiszem, mégis elég annyi, hogy egy kavicsos szakasz volt a Szentendrei-sziget Vác felőli oldalán. Partra szálltunk, mert J. szólt, hogy ki kéne kötnünk, ha lehet. Tudtam, hogy fontos, nem mondta volna csak úgy. A kielboottal a parthoz kanyarodtunk, és J. a fák közé sietett.

J.-ot én tanítottam meg evezni. A kielben való evezést senki sem tanulja meg könnyen, neki elég hamar sikerült. Szépen és kitartóan evezett. Jó hosszú tempókat csinált, erősen hátradőlt, használta a hasizmát. Lehet, hogy vele tudtam legjobban evezni. Nemcsak miatta, mert ő annyira ügyes volt, hanem mert akkor voltam a csúcson. Evezős szempontból legalábbis. Akkor voltam a legerősebb és a legigénytelenebb. Abban az értelemben, hogy nem akartam folyton enni, inni. És ha ittam, tökéletesen megfelelt a víz. Boldog voltam Svájcban kapott termosz-kulacsommal, amiben fél napig friss maradt az ital. J.-al gond nélkül eveztünk órákon át, akkora távokat megtéve, amekkorákat később, másokkal, és persze másmilyen csónakban, csak teljes napok alatt tudtam leküzdeni.

– Hát megjött – mondta.

Azért kötöttünk ki, mert valamit érzett, mint ha a vérzés indult volna meg. És tényleg. Napok óta késett, talán egy egész hete. Állásom akkor se volt, alkalmi megbízások alapján dolgoztam. Ezzel együtt nem biztos, hogy elvetettük volna a gyereket, ha akkor megtapad. Lehetne egy több, mint harminc éves fiunk vagy lányunk. Aki viszont úgy döntött, hogy inkább nem tapad meg. Nem ragaszkodik. Hozzánk? Nem ragaszkodik hozzánk. Vagy csak egyáltalán, az élethez. Ellökte magát a méhfalról.

* Az alábbi részlet a MAC 2020 irodalmi fesztiválja képzült, és megjelent fordításban a fesztivál antológiájában.

Utód utóbb, írtam be a naptárba, amikor hazaértünk.
Megkönnyebbülten hagytuk el azt a partot.

Anyám is jó evezős volt. Most van kereken hatvan éve, hogy végérvényesen tudomásul kellett vennie: terhes.

Kijöttem a Dunához fontos gondolkodni valók miatt. (2019, *nyár*.) Legalább három dolog, amivel nem jutottam előbbre. Csendre volt szükségem. Kibicikliztem egy partra. Nem szerepelt az átgondolni valók között, hogy mi volt kereken hatvan évvel korábban. Fördőnadrágot nem vittem magammal, a folyópartra érve csak térdig tudtam bemenni a vízbe. Mert eredetileg nem akartam bemenni, ott viszont képtelenségnek tűnt, hogy legalább egy kicsit bele ne menjek. És ott, a Dunában állva villant be, hogy hatvan évvel és nyolc hónappal korábban voltam egy hónapos magzat. Akkorra vált nyilvánvalóvá a létezőm.

Régóta úgy tartom számon, hogy valamelyik parton szeretkeztek, abból lettem. Miután egy jó eveztek. Együtt mozgott a karjuk, lábuk, egyszerre dolgoztak a hasizmaik. Partra tették a csónakot, leterítették a háncsból készült takarót, és kezdetét vette egy másfajta, kevésbé párhuzamos mozgás. „Olyankor az ember mindent belead”, mondta egyszer anyám, évekkel később. Kamasz voltam, és azt firtattam, miért veszik annyira komolyan a szexet az emberek. Nem sokat értettem a dologból. Amikor azt mondta, hogy „az ember” anyám nem magáról beszélt, de persze magáról beszélt, illetve magukról. Ahogy ott a parton, apámmal. Nem mondanám, hogy részletekbe menően, de már sok éve így látom. Viszont azt, hogy a terhesség tudatosulása is a Dunához köthet, most fogom csak fel.

Hiszen nyár volt.

Semmi sem utal rá, de úgy gondolom, akkor apám nem volt ott. A nemzéskor kétségtelenül ott volt, de nem lehetett ott mindig. Volt neki rendes családja. Felség, nagy gyerekek. Velük is kellett lennie valamikor.

Ezzel együtt ő is ott lehetett természetesen, de valószínűbbnek látom, hogy más ismerősökkel, egyetemi barátokkal evezett akkor anyám. A mozgásra, ha már jól tud evezni valaki, alig kell odafigyelni, nagyjából öntudatlanul történik. Még a csukló finom elforgatása is, aminek köszönhetően az evező hátra tud siklani a vízfelszínen, majd befordulni és megfeszülni. A felsőtest hátradőlése és előrelendülése. A láb behajlása és elrugaskodáshoz hasonló kirugózása. Közben a gondolatok elcsatangolhatnak erre meg arra, vagy makacsul foroghatnak egyazon téma körül. A dátumok. Ennyit nem szokott kélni. Egy-két napot igen, de ennyit még soha nem késett.

sokat ruháiktól megfosztva a város kellős közepén a kövezett partjaimra hurcoltak, felsorakoztattak és lelővöldöztek. A hullák egy részét napokon belül kivettem magamból, a többi magamban tartottam. De most egy kis időre elvonja tekintetét a belém lőtt emberekről, hogy általam mondhasson valamit Önöknek, ha már voltak olyan kedvesek, és fölkérték.

Mondjunk valamit Magyarországról.

Zoltán Gábor körülbelül tízéves lehetett, amikor kettesben az anyjával legyalogolt hozzám, és az egyik hidamon átment Budáról Pestre. Ott, a hídon beszélt neki az anyja ötvenhatról. Azt még én sem tudnám megmondani, hogy volt-e az útjuknak valami célja, vagy csak sétáltak; hogy véletlenül került szóba a forradalom, vagy

Budapestet a Duna kettévágja, annyiszor leírták már. De akik ilyen és ehhez hasonló cselekedeteket tulajdonítanak nekem, azok figyelmen kívül hagyják, hogy én előbb ott voltam, Budapest csak később jelentkezett, hogy jöttem, tessék engem kettévágni. Az igaz, hogy a város most ott terpszkedik kétoldalt a partjaimon és néhány szigeten. Vagyis még a legtávolabbi széle sincs tőlem igazán messze, de az is igaz, hogy területének nagy részéről nem látszom, sok ottani lakos számára a jelenlétem nem érezhető. Simán elégedélen valamelyik szélső kerületben úgy, hogy hét- vagy hónapszámra, akár évekig nem látnak engem. Ami azt az író, Zoltán Gábort illeti, akit Önök voltak kedvesek megkérni, hogy írjon valamit Magyarországról, és aki rövid gondolkodás után hozzám fordult, nos ő Budapesten él, a közelemben. Bár annyira mégsem közel, hogy az ablakot kinyitva megérezhesse a Duna-szagot. Ahhoz egészen a partig kell mennie, és ott is csak akkor érezheti, hogyha a szél éppen felé sodorja a kipárolgásomat. Bizonyára vannak, akik enyhe büznek érzik, ám neki olyan, mint a testszag, olyasvalakié, akit ismer és szeret. Hogy én is szeretném őt, azt szerintem nem hiszi. Hiszen éppen ő írt egyik könyvében „a folyók végtelen közönyéről”.

Egyszer majdnem megöltem. Attól ő még nem gondolja, egy percig sem gondolta, hogy haragudnék rá vagy netán gyűlölném, és az ismeretségünk is elmélyült az esetnek köszönhetően. Ha ő nem veszett is belém – egyelőre –, az tény, hogy az utóbbi években mással se foglalkozik, mint negyvennégy telének, a háború végének eseményeivel, melyeknek során egyes magyar lakosok más magyar lako-

Mint amikor kitört a háború. Azt is hasonlóképpen kellett felfogni. Egyik nap még nem jöttek harci hírek, bár az országok közötti feszültség növekedéséről tudni lehetett, vagyis az embernek számolni kellett vele, hogy egyszer csak megint véget ér a béke, és háború kezdődik, mint a szülei fiatalsága idején, tizennégyben, hogy ez vele is megtörténik, aztán bemondta a rádió, megírta az újság, hogy lebombázták, elfoglalták ezt vagy azt a várost, veszteség ennyi és ennyi. Vagy később, hogy a rajongva szeretett bátyja orosz fogságba esett, azt is hírül vette. Másokkal is megtörtént, sokakkal, aztán föl kellett fogni, hogy most éppen az ő bátyját vették el, neki kell aggódnia, sőt, könnyörögni. Levelet írt Jozsif Visszarionovics Sztálinnak, kérte szépen, hogy adja vissza a bátyját. A levél nem hatott, anyám bátyja Sztálin halála után került csak haza.

Ugyanúgy fel kell fognia, hogy gyereke lesz. Nem hiheti többé, hogy a petesejt megtermékenyítetlenül maradt, vagy hogy megtermékenyült ugyan, de nem tudott megtapadni. Nem kezdődik újabb ciklus. Megállt.

Most még csak ő tudja, de ez nem maradhat így.

El kell mondani. A gyerek apjának. A saját anyjának.

Mennyi idő telt el, mire megmondta, nem tudom. Túl sokáig nem halogathatta.

Azon a nyáron még kijárhatott a Dunára, de a rá következőn már nem. A terhesség véget vetett anyám evezős életének. Hogy hiányzott neki, az nem kétséges, ugyanakkor boldog volt a kisgyerekekkel, velem. Úgy mondta utóbb, és fényképek tanúsítják.

Parti népség lett belőlünk. Anyám kivitt a Dunához, egészen kicsi koromtól fogva. Az első nyaramnak inkább a vége felé, de a másodikon már sokszor. A partról nézte a különböző csónakokat és hajókat. Elvesztette a társaságát – ott voltam helyette én. Csak hát a szárazföld felől a legtöbb partszakasz rosszul megközelíthető, és a jobb helyek eleve túl távol vannak a budai lakástól. Legkorábban egy Újpest közelében lévő partra jártunk. Bevillamosoztunk a Jászai Mari térig, ott átmentünk egy másik villamos végállomásához. Bent, egy háztömböt megkerülve fordult a szerelvénnyel, és ment, keresztül Újlipótvárosra és Angyalföldön, egészen az újpesti városhatárig. Onnantól kellett gyalogolni. Nehéz lehetett a gyereket vinni meg a törülközőket, enni-valót, vizet. A játékaikat. De sok minden, ami ma szükségesnek és természetesnek tűnik, akkor nem tartozott az alapfelszereléshez. A napozókrémek, például, meg az üdítőitalok. A kezdeti időkben, azt hiszem, fürdőruhám se volt. A vízhez érve ki lettem szabadítva a pelenkából, és az nyilván jó volt nekem. Csak késő délután, amikor visszaindultunk, lettem újra becsomagolva.

ták, hogy fordítva tudják, vagy nem, esetleg egyik tudta, másik nem, de annak se volt csekély a valószínűsége, hogy az egyes ember magáról se tudta, mit hogyan tud, leginkább azért, mert nem is akarta tudni.

Ebből a szempontból ők mások voltak. Náluk soha ki nem mondták, hogy „ötvenhatos események” vagy hogy „ellenforradalom”.

Csak onnantól tudom mesélni, hogy a hídra értek, fölém. Nyári nap volt. Zoltán Gábor anyja akkor kezdett beszélni arról, hogy a forradalmakat mindig a fiatalok és a nagyvárosiak kezdik. A fiatalok mindenhol élesebben látják a dolgokat, és kevésbé hajlamosak megalkuvásra, de sokszorosan igaz ez a nagyvárosiakra, mondta. Így volt 1848 márciusában, és 1956 októberében is. Ötvenhatban az egyetemeken kezdtek gyűlésezni, onnan mentek ki először az utcákra. Az egyetemisták kezdtek tüntetni, vállalva, hogy megverik vagy akár meg is

Zoltán Gábor anyja előre eltervezte, hogy beavatja a fiát a történetbe. Hogy valamiért eldöntötte: elérkezett az idő, a beavatásnak meg kell történnie. Ha viszont így volt, akkor érdekes, hogy éppen nálam tette azt meg, és nem náluk, otthon. Megesett akkoriban, hogy egy-egy fontos tudnivalót a lakás helyett külső helyszínen osztottak meg a felnőttek a gyerekekkel. Bizonyára tartottak a lehallgatástól, ami egyszerre volt reális veszély és abból szétburjánzó általános aggodalom. Az az általános, túlzott aggodás mélyen jellemző az ötvenes, hatvanas, hetvenes évekre, és nem kevésbé jellemző a teljesen valóságos, állandósult veszély is.

Persze nem mindenki volt veszélyeztetett, vagy legalábbis nem ugyanolyan mértékben. Milliósámmra éltek az országban olyanok, akik elfogadták az országot ellenőrzése alatt tartó kommunista párt narratíváját, és ötvenhatot ellenforradalomnak, véres lázadásnak tekintették, amelynek leverése után egy bölcs és mérsékelt vezető, egy bizonyos Kádár János vette kezébe a gyeplőt, sok viszontagság után kevésbé rögzös utakra irányítva az ország szekerét. Ők nem félték sem az egyenruhás, sem a titkosrendőröktől, legalábbis úgy tettek, mintha nem félnének, és ennek megfelelően ők ellenforradalomnak mondták azt, amit mások forradalomnak. A kétféleképpen emlékezők ritkán beszéltek egymással a kényes témáról, viszont arra az esetre, ha mégis muszáj volt, kialakult egy köztes, látszólag konszenzusos megnevezés: „ötvenhatos események”, ami mélyen jellemző volt arra a korszakra. Összekacsintás volt benne, „te is tudod, én is tudom”, csak az nem volt világos, hogy ki mit tud, lehet, hogy épp fordítva tudták, és vagy tud-

Ott pisítem először állva, fiúsan. Bementem a Dunába, mégpedig egyedül. Anyám a törülközőn ült vagy feküdt, figyelt. Jött egy hajó, és a hullámai elértek hozzám. Akkor sok gőzhajó járt még a folyón, a lapátkeres utasszállítók különösen nagy hullámokat keltettek. De még mielőtt az első hullámok elérik a partot, a hajó magához rántja a vizet, ami visszahúzódik. Ha benn állsz a vízben, érezheted, ahogy lelappad, meg ahogy téged is vonz befelé, és a talpad alatt megmozdulnak a homokszemek vagy kavicsok. Nem sokkal később a víz visszalökődik, téged is csapkod. Először éreztem olyat. Megjött a kedvem, hogy én is mozgást adjak a víznek, és anélkül, hogy gondoltam volna rá, mit csinálok, kieresztettem, ami a hólyagomban összegyűlt.

Megéreztem a mozgást. Megéreztem a hímvesszőmet.

Attól kezdve örömmel pisítem a vízbe és a homokra, a fákra.

Az első alkalom emléke csak közvetett, anyám mesélte. Saját emlékem egy kevésbé harmonikus pillanatról maradt. Csatangoltam a parton, míg egy pokrócon összebújó párhoz értem. Nem örültek nekem. Fák rejtekébe húzódtak, lehet, hogy szeretkeztek, vagy készültek rá, talán már nem volt rajtuk ruha. Egyszer csak ott álltam köztük és a folyó között, pucéran. Fölösleges szóke puttó. Mintha be akarnék szállni páros időtöltésükbe. Bár attól is joggal tarthattak, hogy pössentek egyet ott nekik. Én még máshogy nem tudtam használni a hímvesszőmet. Nem örültek nekem. Emlékeztem megőrizte a nő kis sikítását, és hogy a férfi elzavart.

Ahhoz az első általam ismert parthoz még egy elzavarás emléke fűződik.

Egyik reggel, miután végigvillamosoztuk és -gyalogoltuk a hosszú utat, és épp mielőtt a szokott helyünkre értünk, utunkat állta egy egyenruhás, fegyveres férfi. Nem kiabálva, inkább gúnyosan közölte, hogy az egy lezárt terület. Anyám azt mondta, hogy mi ide szoktunk járni, ő nem hallott semmilyen lezárásról.

Mit képzél, hogy majd külön megbeszéljük vele a hatóságok, milyen szabályok lépnek életbe?! Vegye tudomásul, ez tilos terület.

Mint az angyal, aki Édenből kikerget. Égő kard helyett géppisztollyal. Pontosan emlékszem a dobtárra.

Ott kellett hogy megvédje a szocialista világregszert.

Olyan kicsi voltam még, nem figyeltem meg az egyenruhát. Hogy katona volt vagy rendőr. De ha választanom kell, inkább kék vagy szürke ruhát viselt, mint zöldesbarnát. Akkoriban az Államvédelmi Hatóságnak valószerűtlenül szerteágazó jogosultságai voltak, például ez az intézmény tartotta nyilván és ellenőrizte a kishajókat, csónakokat is. Sok évvel később, ami-

tességes volt, az se nagyon konyított ahhoz, ami rá volt bízva. Jó esetben idővel beletanult. Évekkel a háború után alig volt mit enni, mert nem bírták megtermelni az élelmiszert. Akkor kimentek a rendőrök a parasztkhoz, és feltúrták a házukat, kertjüket: nézték, hogy nincs-e elrejtve valami kis élelmiszer. Mindent, ami termett, be kellett szolgáltatni. A parasztnak a saját disznójukat nem volt szabad levágniuk. Ha rajtakapták őket, mehetek börtönbe vagy munkatáborba.

Amikor a szovjet vezér, a Sztálin meghalt, javult a helyzet. Magyarországon leváltották az addig, keményvonalas miniszterelnököt, és kinevezték Nagy Imrét. Ő is kommunista volt, de nem az elvakultak közül való. Láttá, hogy elnyomás lett a szép ideákból, szenvedés és nyomor. Rendelkezéseket hozott, amikkel javított a helyzeten. Kevésbé sanyargatták a parasztnak, sok embert kiengedtek a börtönökből és a munkatáborokból. Sokan akkor tanulták meg a nevé, az első, rövid miniszterelnöksége idején. Azért nem tartott sokáig, mert a Szovjetunióban

ölik őket. Hirtelen annyira elégük lett az elnyomásból, hogy nem tűrtek tovább, mondta Zoltán Gábornak az anyja, miután egy kicsit már eltávolodtak a budai parttól, és mélyen alattuk látszottak az örvényeim fodrai. A következő napokban tényleg sokan meghaltak és megsebesültek, az ő ismerősei közül is többen. Azok a napok mégis soha máskor nem tapasztalt örömet hoztak. Mert az országot a háború végétől fogva a Szovjetunió tartotta megszállva, rengeteg katonája volt itt, tankokkal, repülőekkel, és a kommunista-kon keresztül a magyar hadsereget és a rendőrséget is a Szovjetunió tartotta kézben. Egyszer csak mindez nem számított, mert a sok fegyvertelen ember kiment az utcára, és tüntetni kezdett. Énekeltek és kiabáltak, és nem félték a rendőröktől. Aztán fegyvereket szereztek, és a városban utcai harcok törtek ki, és a kommunista pártvezetők nagyon hamar meghátráltak. Tudni kell, hogy a kommunisták sem voltak mind gonoszak, sokan idealizmusból álltak közéjük, mert az volt a céljuk, hogy javítsanak a szegény emberek helyzetén, igazságosabb társadalmat akartak a korábbinál. Csak amikor az egész kezdett elfajulni, és rettenetes diktatúra alakult ki a Szovjetunióban meg minden megszállt országban, ezek az idealisták akkor vették észre, hogy baj van. Az ötvenes években mindenkitől, akinek volt valamije, elvettek mindent. Nem nézték, hogy a volt földbirtokos ért-e a mezőgazdasághoz, még azt sem engedték, hogy alkalmazottként végezze azt a munkát, amihez ért. Kifosztották, börtönbe csukták, jó esetben segédmunkásként dolgozhatott, és a gyerekei nem mehetek egyetemre. Ugyanez történt az iparban. Iskolázatlan munkásokból csináltak igazgatókat. Ezek közül amelyik tiszt-

kor nekem lett egy kielbootom, megkaptam hozzá az ötvenes években, az ÁVH által kiállított igazolványt. Tényleg, a Dunára se lehetett úgy kimenni, hogy ne legyen az ember az ÁVH szeme előtt.

A vízen rohamcsónakok jártak, úgy mondták, rocsók. Nagy zajjal és füsttel, erős hullámokat gerjesztve. Egyenruhás ember állt a farban, mélyen lenyomva az ormótlan hajótest hátsó részét, amitől az orr kiemelkedett. A motorból hosszú tengely lógott hátra, végén a propellerrel.

A pesti oldalra többet nem jártunk strandolni. Egyszer anyám az újlipótvárosi partszakaszra beszélt meg találkozózt az egyik barátnőjével. Ott telepedtünk le, a Margit-szigettel szemben, a kőlépcsőkön, közvetlenül a víz fölött. Mind a ketten hoztak magukkal sós és édes süteményeket. Eszegettünk, beszélgettek, amíg egyszer csak el nem haladt előttünk egy hajó. Fölfelé tartott, vagyis a parthoz közel: ott rendszerint kisebb a sodrás, gyorsabban tudnak haladni a vízi járművek a folyásiránnyal szemben, míg lefelé nagyjából középén mennek. Úgy elmerültünk az eszegetésben és beszélgetésben, hogy nem vettük észre a hajót. A legelső hullám felcsapott a lépcsőkre, ránk, és magával sodorta a terítőket, a süteményes dobozokat, a papírszalvétákat. Anyámék utánuk kaptak, nem tudom, meg tudtak-e menteni bármit. Én pedig haragra gerjedtem, kiabáltam a hajó után. Mindent beleadtam, ami egy kicsi gyerektől és a szerény káromkodáskészletéből kitelik. Tehetetlen-ségem és dühöm őshelyzete ez.

A szabadság őshelyzete az, amikor pucéran állok a hullámok között, és beléjük vizelek, az elutasítottságé az, amikor az ölelkező pár elzavar, a kitaszításé a géppisztolyos emberrel kapcsolatos. A megszügyenülés őslénye szintén a Dunához és a hajókhöz kötődik, annak ellenére, hogy bent a szárazföldön volt benne részem. (Mondjuk nem messze a parttól – fél kilométerre legfeljebb.)

A bölcsödében betanítottak nekem valami verset, amiben gőzhajó szerepelt, és a gondozók úgy látták jónak, hogy karmozdulatokkal illusztráljam a lapátkerek forgását. Amikor átkerültem az óvodába, az egyik első napon meg kellett mutatnom, hogy mit tudok. Lelkesen álltam a csoport és az óvónók elé. De kinevettek és csúfoltak, mégpedig a számukra értelmezhetetlen karmozdulatok, a gőzhajó utánzása miatt. Túlzásnak tűnhet, ha elmondom, hogy attól a perctől kezdve végig, az utolsó óvodai napig csak csupa szégyen, megaláztatás és magányosság töltötte ki a napjaimat, ám ha nem az arányosság igénye vezet, hanem az őszinteségé, akkor ennél maradok. És igen, túlzás volt, az egész óvoda túlzás volt.

háború. Az oroszok kibújtak. És akkor egyetemisták, fiatal értelmiségiek beszélni kezdtek az oroszokkal a saját nyelvükön, és elmagyarázták, hogy nem ellenségek. Hogy ők egyáltalán nem fasiszták, és kicsit sem haragszanak az orosz népre. A katonák hittek nekik, és együtt vonultak tovább. A több ezer magyar és köztük az orosz tankok, egyenesen énfelem, meg a Parlament felé. A tankokra felmáztak a magyar fiatalok, és ölelkeztek az oroszokkal. Az anya ismerte az egyiküket az egyetemről. Azok az oroszok nem csukták le a tankok lövegtornyait, nevettek és integettek. A Parlament előtt, a nagy téren rengeteg ember volt, és közöttük békésen az orosz tankok, mesélte az anya. Még magyar nemzeti zászlókat is lobogtattak rajtuk. És akkor, váratlanul, géppuskából löni kezdtek a tankokra és körülöttük az emberekre. Válogatás nélkül, csak hogy minél többen elpusztuljanak. Utána a diktatúra hívei azt mondták, hogy a felkelők gyilkoltak, a forradalom hívei pedig azt, hogy a diktatúra politikai rendőrsége csinálta. Valószínűleg a háztetőkről lőttek, több géppuskából.

irányt váltottak, megint bekeményített a kommunista párt, és rögtön azután Magyarországon is, és Nagy Imrét leváltották. Azonnal jöttek a szigorú intézkedések, ismét kezdték elhurcolni a gyanús embereket. Nagy Imre visszavonultan élt, csak egy kevés barátja tartotta vele a kapcsolatot. De amikor ötvenhatban elkezdődtek a tüntetések – itt, ezen a hídon is sok ezren vonultak –, azt kezdték követelni, hogy ő legyen megint a miniszterelnök. Elmentek érte a lakásához: őt akarja a nép. A fiatalok hívják.

Ismertem Nagy Imrét az Orvosegyetemről, mondta az anyja Zoltán Gábornak. Szívbeteg volt, rendszeresen bejárt vizsgálatokra. Emlékszem, ahogy ott ül a klinikán, és mérik a vérnyomását. Szelíd és kedves ember volt.

A híd pesti végénél áll a ház, aminek ablakához vezették ötvenhat október huszonharmadikának délutánján, és lent gyülekezett a nép. Először úgy szólította meg őket, mintha kommunisták volnának, mert hiszen ő is az volt, egy kommunista: „elvtársak!” Nagy Imrének gyöngye volt a hangja, alig hallotta valaki, de azoknak sem tetszett. Akkor elkezdte énekelni a himnusz, és a tömeg vele énekelte.

Aztán az orosz katonákról beszélt az anya, akiket beküldtek a városba, azzal, hogy fasiszták ellen fognak küzdeni. Tankokkal nyomultak az utcákon. Volt, ahol lőttek is, és a budapestiek szembe szálltak velük. Fiatalkok, sok esetben gyerekek gyűjtötták fel a tankokat, benzines palackokkal, és szegény orosz kiskatonák szénné égtek odabenn. De Magyarországon addigra már sokan tudtak oroszul. Az anya elmesélte, hogy ott volt, látta, amikor a fegyvertelen emberek megállítottak egy tankoszlopot, és kiabálták, hogy nincs

A budai oldalon távolabbra kellett utaznunk, mint a pestin. Villamossal mentünk a Margit-híd budai hídfőjéig, ahol HÉV-re szálltunk. Viszont azt nem tudom, hol szálltunk le, és hogy értük el a partot. Nyilván sokat kellett gyalogolni, keresztül falun és földeken, hogy elérjük a Szentendrei-sziget melletti ágot, amit Kiságnak is neveznek, mert a másik, a Váci ág, legalább kétszer szélesebb. A Váci ágon a hajóforgalom nagyobb, ott járnak a teherhajók és a nagy utasszállítók, a szárnyashajók.

Biztosan nehéz volt eljutnunk oda, de ott már jó volt. Semmi kellemetlen élményem nincs azokról a napokról. Bent a városban, a játszótéren a többi gyerek nemegyszer elrontotta a homokváramat, vagy elszedte a játékaimat. A nagymamám kifakadására emlékszem ezügyben, hogy folyton új homoklapátot kell vennie nekem. A parton több volt a hely, nem ütköztem folyton más gyerekekbe.

De ha a parton csupa jó történet is, az árát ezeknek a paradicsomi időtöltéseknek is meg kellett olykor adni. Egyszer napszúrást kaptam, és hazafelé, a HÉV-en rosszul lettem. Tele volt zsúfolva a szerelvény, nemhogy ülőhelyünk nem volt, de álltunkban mindenfelől szorítottak. Ebben a helyzetben hatalmasodott el a fejfájásom, jött rám a szédülés és a hányinger. Elszürkült a szemem előtt a világ, és megroskadtam. Elesni persze nem lehetett a testek sűrűjében. Még jó, hogy nem hánytam össze magam és a tömeget. Az utazás körülményeire csak az egyetlen rosszulétem miatt emlékszem, valószínűleg máskor sem utaztunk kényelmesebben hazafelé azokon a nyári vasárnap délutánokon.

Szerencsére nem tudtam még, hogy mennyire az aljára szorultunk a Duna-menti népszerűségnek. Nem voltunk bejáratosak a leányfalusi nyaralókba, és nem ismertük a horányi üdülőtelepet. Leányfalu előkelőbb, a régi világbeli elit birodalma, és azoké, akik meg tudták szerezni a negyvenes-ötvenes években onnan kiszoruló házaikat, telkeit: sikeres orvosok, jogászok és művészek birodalma. Nekik általában autójuk volt, ők nem szorongtak és verítékeztek a HÉV-en, és egész hétvégeket kinn tölthettek. A horányi üdülőtelep sokkal szerényebb a kilátás nélküli kis telkekkel és házakkal, és nem gyökerezik a háború előtti világban, alapvetően a szocializmus felső középrétegének telepelye. Azért ezek a kis kertek és házak is megadták a lehetőséget birtokosaiknak, hogy teljes hétvégeken vagy a nyári szabadság hetein át a Duna közelében lehessenek. Meg persze a családi, baráti együttlétekre. Én a horányi üdülőtelepről sem tudtam.

Mi nagyjából magunkban voltunk.

Egyszer az egyik csónak, ami a mi partunk mellett fölfelé haladt, megállt a vízen. A benn ülők észrevették anyámat, megismerték. Mielőtt megszülettem, evez-

Titok volt ez, egy titkos történet, amibe az anyja avatta be, és csak én tudtam róla, mert ott történt, nálam. Mint ahogy több más beavatása szintén nálam, az én közelségemben ment végbe. Ám azok más jellegűek, nem most fogok róluk beszélni.

Viszont azt muszáj hozzátenni, hogy lett volna még néhány további történet, amit elmondhattak volna neki, beavathatták volna még néhány fontos misztériumba, ám azokra valamiért nem került sor. Innen tudja, hogy a nemtudás is egyfajta örökség, amit továbbad egyik nemzedék a másiknak, szülő a gyerekeknek.

Ha összehasonlítjuk más országokkal, feltűnik, hogy Magyarországnak nemigen vannak jó történetei. Például nemrég csodálkozhattunk rá, hogy Anglia még a vesztes csatáiból is jó történeteket képes kibontani: a Dunkerque című film, miközben nem leplezi el a vereséget és a pusztulást, az összefogás és a remény élményében

Arra a lövöldözésre én is emlékszem – ott történt a part mellett.

Orosz katonákat is eltaláltak, de főleg a fegyvertelen magyarokat, mesélte Zoltán Gábornak az anyja. Rengeteg halott és sebesült maradt ott.

De akkor még tartott a forradalom lendülete. Nagy Imre újra miniszterelnök lett, koalíciós kormányt alakított. Budapesten elcsöndesedtek a harcok, az ország kezdett megnyugodni. Az oroszok behúzódtak a laktanyáikba. Rövid ideig úgy látszott, hogy egy kis ország kísétálhat a diktatúrák közül, át a demokráciák közé. Ami hihetőnek látszott, mert közvetlenül azelőtt elengedték Ausztriát, azzal, hogy semlegességet vállal. Az Magyarországnak is megfelelt volna, a felkelők is a semlegességet szerették volna, meg Nagy Imre kormánya is. Aztán a szovjetek úgy döntöttek, hogy mégsem hagyják annyiban, és leverték a forradalmat. Nagy Imrét elfogták. Két évvel később, titokban elítélték és felakasztották. Felkínálták neki a lehetőséget, hogy bélyegezze meg a forradalmárokat, és határolódjon el tőlük, ahogy Kádár János csinálta, de ő ebből nem kért. Nem mentegette magát, nem kért gyelmel.

A gyerek hallgatott, engem nézett. Egyébként is lehet, hogy elcsuklott volna a hangja, ha megszólal. És később sem beszélt senkinek arról, amit akkor halott az anyjától. Addigra már tudta, hogy az iskolában végképp nem szabad ilyesmit szóba hozni, de az iskolatársaival még az épületen kívül sem. Magában tartotta, nem felejtette el. Az évek során kiderült, hogy egészen másképp élnek és mozognak a világban azok, akiket hozzá hasonló tudással oltottak be, mint akiket nem.

tek együtt. Annyira örültek neki, hogy kikötöttek. Partra emelték a kielbootot, hozták a törülközőiket, és mel-
lénk telepedtek. Lehet, hogy amúgy is rájuk fért már egy pihenő. Akik kielbootban eveznek, menetközben nem
tudnak helyet cserélni, mint egy ladik vagy vitorlás legénysége: ahhoz, hogy a kormányos átülhessen evezni, va-
lamilyik evezős kormányozni, mindenképpen ki kell kötniük, és ilyenkor gyakran a lábtámaszokat is át kell ál-
lítani. Minden centi számít. Szóval nem feltétlenül csak miattunk szálltak partra, de tény, hogy egy darabig ott
időztek, velünk. Vízi emberek a parti népséggel. Csak azt tudom, hogy férfiak, nők vegyesen voltak köztük, leg-
alább egyikük férfi volt. Erősnek láttam, határozottnak és jó kedélyűnek. Értékeltem ezeket a vonásokat. Hiányt
szenvettem bennük. Már a kikötésük és hozzánk telepedésük is esemény volt, de még valami történt akkor, és
azt hiszem, ha az meg nem történik, nem is marad meg emlékezetemben az eset.

Felajánlották – úgy emlékszem, a férfi ajánlotta fel –, hogy kivisznek a vízre. Elvisznek egy körre. Ha anyám
megengedi. Megengedte, bízott bennük, pedig nem
tudtam úszni. Vízre tették a hajót, ki-ki elfoglalta a he-
lyét, és engem beültettek az első evezős és a kormá-
nyos közé. De hát mit se tudtam akkor első és máso-
dik evezősről meg kormányosról, bőven elég volt, hogy
anyám beemelt és elhelyezett, és elengedett. Rábízott
az ismerőseire. Ő ott maradt a parton, a hajó pedig
hamar eltávolodott. Mentünk egy kicsit fölfelé, aztán
fordultunk, be a folyó közepére. Az evezősök hagyták,
hogy sodródjunk lefelé, az egész csak néhány perc volt.
Aztán visszakanyarodtunk a parthoz.

Később megtanultam anyámtól, hogy a hajók min-
dig (szinte mindig) folyásiránnyal szemben kötnek
ki, és ugyanúgy a csónakok. A kikötés miatt is fontos,
mert jobban lehet manőverezni, ha az orr szembeke-
rül a sodrással, és ha hátul van a kormánylapát, de fő-
leg az indulás miatt: nem praktikus, ha a teherrel, uta-
sokkal megrakott hajó először elindul lefelé, viszi a víz,
és akkor, már bent a sodrásban kell száznolcva fon-
kos fordulatot végrehajtania.

Ez nagy dolog volt. Így visszagondolva még inkább,
mint akkor, élőben. Egy kiskölyökért megcsinálni azt
a kört... Mondjuk főleg anyáért csinálták, de ak-
kor is. A kedvezményezett én voltam. És élveztem. Az
evezősök, akik ezt megadták nekem, nem valószínű,
hogy élnek még. Legyenek áldottak a túlvilágon, le-
gyen áldott az emlékük.

egyszer másképpen is lehet beszélni talán – vagy egyáltalán nem beszélünk róla többé. Lehet, az emberek egy-
szerre rájönnek majd, hogy mindezek elvont fogalmak, és amire az élethez valójában szükségük van, az nem
más, csupán egy *lakható hely*. Egy ilyen hely valószínűleg minden erőfeszítést megérne. De ez már a jövő kér-
dése, vagyis az én szemszögömből: utópia.”

Egyik beszédében Kertész azt is felidézte, hogy sok év bezártság után 1989-ben utazhatott először Bécsbe.
Ott pedig, ahogy szabadon sétálhatott a városban, egyszer csak elindult a folyó felé.

Felém.

Abban, hogy Zoltán Gábor is ugyanakkor jutott el Bécsbe először, nincs semmi különös. És hogy az ő útja is
hozzám vezetett, az – ahogy Kertész Imre mondhatná – *igen természetes*.

egyesíti a közönséget. Magyarország erre képtelen, és
szerintem nem amiatt, hogy csak folyói vannak, nincs
tengere. De mert jó történetekre mégiscsak igény vol-
na, írók és filmesek valamint politikusok szívósan kí-
sérleteznek ilyen termékek előállításával. Ötvenhatot
is próbálják lelkesítő sztorivá tenni. Sajnálatos módon
a próbálkozások nem igazán hitelesek. Talán azért,
mert akik a mostani hatalom szolgálatában állva sze-
retnék ötvenhat előremutató történetét megcsinál-
ni, a legkevésbé sem kötődnek azokhoz, akik 1956-
ban az utcákra vonultak, tüntettek, harcoltak. Nagy
Imrét ki akarják törölni az emlékezetből.

Még csak azt említem meg, hogy a vasfüggöny lebon-
tása után, amikor a *Sorstalanság* című regény írója,
Kertész Imre kezdett ismertté válni Európában, és
meghívásokat kapott, hogy beszéljen a külföldi vá-
rosok érdeklődő közönsége előtt, Bécsben a szer-
vezők azt kérték tőle, hogy „a saját országáról” be-
széljen. (Bölcsen nem „hazára” szólt a felkérés.) Ak-
kor mondta, hogy „Természetes, hogy [az író] az or-
szággal, amely körülveszi, mélységes konfliktusban
áll. De lehet-e másként? A szűkebb hely, ahol min-
dennapjainkat töltjük, nem jelképe-e minden hely-
nek, a világnak, magának az életnek? Ha másra nem,
idegenségemre itt e földön és az égben még talán jo-
got formálhatok. Haza? otthon? ország? – minderről

Zoltán Gábor Budapesten született 1960-ban. Kötetei: *Vásárlók könyve* (novellák, 1997, JAK–Kijárat), *Erények könyve* (novellák, 1999, Magvető), *Szólót venni* (regény, 2001, Magvető), *Fekete bársony* (regény, 2008, Jelenkor), *Orgia* (regény, 2016, Kalligram), *Szomszéd* (esszéregény, 2018, Kalligram), *Szép versek 1944* (abszurd antológia, 2020, Kalligram).